

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR PEDAGOGIK OCH DIDAKTIK

Samma gamla myter?

**- föreställningar om
vilka män som slår respektive
kvinnor som blir våldsutsatta**

Kerstin Kristensen

Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Examensarbete i pedagogik och didaktik
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	VT 2009
Handledare:	Ulf Christianson
Examinator:	Eva Gannerud

Abstract

Arbetets art: Examensarbete, 15 hp. Examensarbete i pedagogik och didaktik
Titel: Samma gamla myter?
Författare: Kerstin Kristensen
Handledare: Ulf Christianson
Examinator: Eva Gannerud
Nyckelord: myt, föreställning, mäns våld mot kvinnor, kvinnofrid, våldsamma män, våldsutsatta kvinnor

Syfte:

Syftet med studien är att undersöka vilken diskurs som präglar föreställningarna om vilka män som är våldsamma och vilka kvinnor som blir våldsutsatt.

De två frågor som ligger till grund för studien är, ”Vilka män tror du är våldsamma mot kvinnor och barn?” och ”Vilka kvinnor tror du blir våldsutsatta?” i en nära relation.

Metod:

En kvalitativ metod där två öppna svar i en skriftlig enkät analyserats utifrån kvalitativ innehållsanalys och en maktanalys på diskursnivå.

Resultat:

Studien ger ett tydligt resultat, att föreställningarna inte harmonierar med den dominerande diskursen, det vill säga könsmaktsdiskursen. Det är dock inte entydigt, eftersom föreställningarna skiljer sig när det gäller våldsamma män och våldsutsatta kvinnor.

Föreställningarna kring vilka män det är som är våldsamma mot kvinnor och barn i en nära relation hamnar tydligt inom avvikelstdiskursen.

När det gäller föreställningarna kring vilka kvinnor det är som blir våldsutsatta i en nära relation så hamnar dessa i könsmaktsdiskursen. Men inte med samma självklarhet, då den största kategorin för kvinnor är ”vem som helst” vilket ger en öppning för två tolkningar, antingen enligt könsmaktsdiskursen eller VARKEN ELLER. Men, begreppet ”vem som helst” är kan man säga den vardagliga beteckningen på ”könsmaktsdiskursen” så därför hamnar föreställningarna tolkningsmässigt inom könsmaktsdiskursen.

Förord

Tänk att jag nu tillhör skaran som skrivit en C-uppsats! Det trodde jag absolut inte, då jag påbörjade min akademiska bana med lärarstudier i Umeå 1983.

Jag kan idag förstå forskare som inte är tillgängliga för sina nära och kära, eftersom jag själv varit uppslukad av arbetet med uppsatsen. Tiden har bara runnit iväg, när jag fastnat framför mitt Excel-ark fullt med påståenden från informanterna. Det har varit en spännande inre process, att ställa mig vid sidan om och lägga min förförståelse åt sidan, ”se” materialet och låta det tala. Det var en härlig upplevelse när jag började se...

Att vara en del av forskningen är sporrande och jag har siktat in mig på att gå vidare till nästa nivå. Tänk när jag tillhör skaran som har skrivit en D-uppsats!

Jag vill tacka Anna Rydén som fick mig på banan; att inte enbart vara praktiker och tänka i gamla hjulspår.

Min handledare Ulf Christianson ska ha stort tack för att han styrt upp mig när jag flummat iväg eller när jag inte hittat nya vägar. Han har gett mig bra feedback, inte minst i hur roligt det är att skriva uppsats.

Min familj har varit ett stort stöd under hela skrivperioden, då de också har fått dra mitt strå till stacken likaså mina kollegor när jag krupit in i min kammare.

Jag vill dessutom tacka min examinerare och kursledare Eva Gannerud, för att hon godkänt min inriktning på denna uppsats och för att hon med humor och guidning visat på att allt är möjligt!

Göteborg juni 2009

Kerstin Kristensen

Den sista att upptäcka oceanen är fisken

brukar den amerikanske mansforskaren
Michael Kimmel säga för att få män att inse
att de är normen för könsmaktsystemet.

Ur Jämt och ständigt - regeringens
handlingsplan för Jämställdhetspolitiken 2003

Innehållsförteckning

Abstract	2
Förord.....	3
Innehållsförteckning	4
1 Inledning	5
2 Begrepp	7
3 Syfte och problemställning.....	8
4 Forskningsöversikt.....	9
4.1 Motsatta diskurser	9
4.1.1 Avvikelsediskursen	10
4.1.2 Könsmaktsdiskursen.....	11
4.1.3 En tredje diskurs?	13
5 Metod	14
5.1 Kvalitativ textanalys.....	14
5.2 Diskursanalys	15
6 Materialet	16
6.1 Bortfall våldsamma män	16
6.2 Bortfall våldutsatta kvinnor.....	16
7 Giltighet, tillförlitlighet och överförbarhet?	17
8 Resultat	18
8.1 Materialets kategorier.....	18
8.2 Möjligt att tolka diskurstillhörighet?	20
8.3 Färre kategorier	21
9 Diskurstillhörighet	24
10 Diskussion och slutsatser.....	26
11 Referenslista	28
12 Bilaga 1 – enkäten.....	30
13 Bilaga 2 – kön, ålder och utbildningsnivå.....	33

1 Inledning

Frågan om mäns våld mot kvinnor har funnits på den officiella agendan sedan Kvinnovalds-kommissionens slutbetänkande Kvinnofrid (1995) som resulterade i en proposition tre år senare, Kvinnofrid (1998). I proposition står det att ”våld mot kvinnor är ett uttryck för historiskt ojämlika maktrelationer mellan kvinnor och män vilka har lett till mäns dominans över och diskriminering av kvinnor” (s 21).

Frågan om mäns våld mot kvinnor finns även med i arbetet för ett jämställt Sverige. Den 16 maj 2006 fattade riksdagen beslut om att anta regeringens proposition ”*Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken*” (2005) som inkluderar jämställdhetsmålet: Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Världshälsoorganisationen konstaterar i en rapport om våld och hälsa att kvinnor är särskilt utsatta för mäns våld i miljöer där det finns stora ojämlikheter mellan kvinnor och män, där könsrollerna är rigida, där kulturella normer stödjer en mans rätt att utöva våld och där det finns svaga sanktioner för denna typ av våld.

Mäns våld mot kvinnor är både ett samhälls- och ett folkhälsoproblem. I ”*Folkhälsofrågor ur ett genusperspektiv*” (2008) skriver professorerna Hammarström och Hensing att samtliga former av våld har direkt eller indirekt en påverkan på folkhälsan och att kvinnor som grupp i många fall är mer utsatta än män som grupp och att våldet ger stora hälsokonsekvenser för de utsatta kvinnorna.

Enligt den svenska omfångsundersökningen ”*Slagen Dam*” (2001) har nästan hälften, 46 procent, av alla kvinnor i Sverige någon gång efter 15-årsdagen blivit utsatta för våld av okänd, bekant eller närstående man. I Slagen Dam definieras våld som fysiskt våld, sexuell våld och/eller hot om våld. I undersökningen var det cirka 11 procent av kvinnorna som angav att de varit utsatta det senaste året och av dem var det 5-6 procent som var utsatta för våld av nuvarande sambo eller make.

Hammarström och Hensing (2008) påpekar att när det gäller våldsamma män finns det inga omfångsstudier på hur stor andel män i befolkningen som någon gång använt våld i en nära relation. I stort sett alla undersökningar utgår från den våldsutsatta kvinnan.

I Nationellt centrum för Kvinnofrid verksamhetsberättelse för 2007 skriver de att begreppet kvinnofrid används som synonym för arbetet med att bekämpa mäns våld mot kvinnor.

För att öka kvinnofridskunskapen runt om i Sverige har det den senaste tjugo åren genomförts olika utbildningsinsatser riktade mot specifika yrkesgrupper inom poliser, hälso- och sjukvårdspersonal och socialtjänsten. Det har satsats på nationella och lokala kampanjer för att öka allmänhetens medvetenhet inom området.

Den första och mycket omskrivna kampanjen är Operation Kvinnofrid som är en samverkansform mellan myndigheter och organisationer i Stockholms län, Kampanjarbete startades 1997 med temat - våld mot kvinnor är ett brott som måste synliggöras. Den senaste kampanjen heter Okejsex och genomfördes 2007 med fokus sexuellt våld.

Drygt tio år efter kvinnofridspropositionen är mäns våld mot kvinnor fortfarande ett ämne som engagerar många på såväl den privata som den mediala arenan. Det debatteras och tycks till om varför män slår den ”de älskar” och varför kvinnor stannar kvar, trots att den ”de älskar” utsätter dem för våld.

Det finns många olika föreställningar om vilken ”slags man” det är som utsätter kvinnor och barn för våld och ”vilken slags ”kvinna det är som blir våldsutsatt. Just kunskapen om vilka föreställningar, som finns kring vilka män som är våldsamma och vilka kvinnor som blir våldsutsatta, är viktiga att ha som folkbildare inom området kvinnofrid.

Det är viktigt att ha med sig kunskapen till exempel då informationsmaterial utformas inför exempelvis utåtriktade kampanjer, så att dessa inte späder på myter och fördomar. Det är också viktigt att vara medveten om vilka föreställningar som kan dyka upp under utbildningar respektive föreläsningar för att kunna förbereda sig. Men det är lika viktigt att utbildaren, oavsett om de kommer upp eller inte, lyfter dem under utbildningen så att de bemöts och tillbakavisas. I foldern ”Avliva myterna” (2002) finns några av de föreställningar som kvinnojourerna i Sverige anser behöver bemötas och tillbakavisas.

För att få kunskap om vilka föreställningar som finns kring våldsamma män och våldsutsatta kvinnor fanns frågorna som denna studie baseras på, med i en enkät som besvarades i samband med en utbildningsinsats om mäns våld mot kvinnor.

2 Begrepp

Det finns anledning att definiera begreppet mäns våld mot kvinnor som redan omnämnts i texten ovan. Förenta Nationernas deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor, som antogs av FN:s generalförsamling år 1993, så omfattar begreppet våld mot kvinnor bl.a. fysiskt, sexuellt och psykiskt våld som förekommer i familjen och i samhället samt det våld som utövas eller tolereras av staten. Det är den definition som ligger till grund för arbetet med mäns våld mot kvinnor i Sverige enligt Kvinnofredspropositionen (1998).

I denna uppsats används begreppet **mäns våld mot kvinnor** för det våld som utövas av en man mot en kvinna i en nuvarande eller i en före detta relation.

Myt ingår i titeln på uppsatsen, då det är ett vedertaget begrepp som används i samband med diskussioner om vad det finns för **föreställningar/förklaringar**, när det gäller mäns våld mot kvinnor.

Enligt Paechter (1998) innebär begreppet **diskurs** att allt inom ett område; det skrivna det talade och det tänkta; är att uppfatta som oföränderliga sanningar. De oföränderliga ”sanningarna” innebär att inom en viss diskurs kan enbart vissa saker sägas eller tänkas. Att ifrågasätta dessa antaganden är att ta ett steg utanför diskursen.

Kategori är det begrepp som används för att samla de olika föreställningar/förklaringar som finns i forskningen respektive de som informanterna angett, om vilka våldsutövarna resp. de våldsutsatta är.

När det gäller förklaringar där informanterna skrivit exempelvis ”varit utsatt för våld” och/eller ”sett pappa/styvpappa slå mamma/ styvmamma” utgår kategorin från nuvarande sociallagstiftning, 5 kap 11§ gällande för brottsoffer. Lagstiftningen slår fast att barn anses vara våldsutsatta oavsett om de blivit fysiskt utsatta eller om de endast sett/hört våld.

För att redovisningen inte ska upplevas som svåräst används begreppen våldsamma män samt våldsutsatta kvinnor för respektive frågeställning.

3 Syfte och problemställning

Min erfarenhet, efter att ha arbetat som föreläsare/utbildare inom området Kvinnofrid i drygt tio år, är att de flesta av deltagarna sällan har reflekterat om vad de tycker är våld och var gränsen går för att handlingar ska kallas våld, varken juridiskt eller personligt. Medan de allra flesta har en föreställning om vilka det är män som utövar våld mot kvinnor i en nära relation respektive vilka kvinnor det är som blir våldsutsatta.

Syftet med studien är att undersöka vilken diskurs som präglar föreställningarna om vilka män som är våldsamma och vilka kvinnor som blir våldsutsatt.

Frågorna som ligger till grund för studien ingick i en enkät som genomfördes 2008. De två frågorna är; ”Vilka män tror du är våldsamma mot kvinnor och barn?” och ”Vilka kvinnor tror du blir våldsutsatta?” i en nära relation.

4 Forskningsöversikt

Vad säger forskningen om våldsamma män och våldsutsatta kvinnor? Det vill säga: Vilka män utsätter kvinnor för våld i en nära relation och vilka kvinnor utsätts?

Det finns många internationella avhandlingar om mäns våld mot kvinnor. I denna studie refereras till enbart till nordisk forskning, dels för att flera av dessa avhandlingar är nyligen utkomna och därmed mycket aktuella dessutom har forskningen som de bygger på skett inom en kontext som liknar den som denna studie har genomförts i.

Det finns två svenska avhandlingar som ligger nära i tiden inom området, dels Enanders (2008) dels Ekbrand (2006). Båda dessa handlar om processen kring att kvinnor lämnar våldsamma män men tar även upp frågeställningar om ”vem är våldsutövaren respektive vilken kvinna blir utsatt”.

Enander skriver i sin avhandling att efter att Lundgren i en ex Auditorio opposition ”sågat” Bo Bergmans avhandling (Battered Wives: Why Are They Beaten and Why Do They Stay? 1987) har den feministiska tolkningen av mäns våld mot kvinnor dominerat den svenska samhällsvetenskapen och att dominansen gäller även inom politiken.

I den statliga utredningen ”Slag i luften” (2004) skriver forskaren Eldén att i samband med Kvinnovåldskommissionens arbete skedde ett paradigmskifte när det gäller mäns våld mot kvinnor i svensk politik, från en förståelsediskurs, som använder avvikelse hos de våldsamma männen som förklaring, till att förklara mäns våld mot kvinnor utifrån en könsmaktsdiskurs som lägger tonvikten på mäns överordning.

4.1 Motsatta diskurser

Ingen vetenskaplig referens har påträffats som belyser vilka män som utsätter kvinnor för våld i en nära relation, inte heller vilken kvinna som blir våldsutsatt.

Forskningsöversikten nedan utgår därför från vad några forskare skrivit om våldsamma män och våldsutsatta kvinnor i samband med att de redovisat sina resultat.

Enander analyserar i sin avhandling sina informanternas tolkningar gällande ”vilken slags man som utsatt dem för våld” mot bakgrund av två motsatta diskurser: den patologiska/avvikande och den feministiska/normalitetsdiskursen.

Ekbrand skriver i sin avhandling att han försöker undvika ett dualistiskt tänkande som delar in världen i rationella kvinnor och icke våldsamma män resp. irrationella kvinnor och våldsamma män. Han tillägger att han även systematiskt undviker en annan dualism, att det dras en skarp gräns mellan vad som är våld och vad som inte är våld. Hans utgångspunkt står i kontrast till vad han kallar ett ”störnings”-paradigm, ett paradigm som stämmer bra överens med det begrepp Eldén hänvisar till som avvikelseförståelse.

Med bakgrund av ovanstående blir det tydligt att forskningen inom mäns våld mot kvinnor kan samlas i två motsatta diskurser och att de strider om tolkningsföreträdet. Nedan beskrivs översiktligt diskurserna och kategorier inom respektive diskurs lyfts fram.

4.1.1 Avvikelsediskursen

Avvikelseförståelsen har sin grund i ett biologistiskt tänkande även om det i sig inte alltid är helt uttalat. Amnesty (2004) skriver i deras kampanjrapport ”att det individorienterade perspektivet tar sin utgångspunkt i förklaringar på individnivå och fokuserar istället på offrets och förövarens uppväxtvillkor och sociala och ekonomiska faktorer samt övriga livsomständigheter”.

Det innebär att allt fokus läggs individen, att en våldsam man avviker från det som är normen. Det handlar exempelvis om att man förutsätter att våldsamma män är mer aggressiva än kvinnor eller att ju högre testosteronhalt desto större risk för våldbenägenhet.

Enligt Eldén (2004) ligger dagens förklaringar fortfarande nära de biologiska, där våldsamma män betraktas som psykiskt sjuka eller störda. Hon menar att det idag mer fokuseras på psykologiserande förklaringar, som att våldet är ett uttryck för maktlöshet och frustration. Det sociala arvet är också en förklaring. Där antas det att våldet går i arv genom att pojkar som sett pappa slå mamma antas bli våldsamma och att flickor som sett mamma bli slagen söker sig till en relation som upprepar mönstret. En tvångsmässig upprepning precis som andra sociala problem som alkoholmissbruk och social utslagning.

På senare år har även avvikelsediskursen utökats med en kulturell förklaring, det vill säga att våldet utövas av icke-svenskar.

När det gäller våldsutsatta kvinnor är det personlighetsdragen som dominerar avvikelsediskursen. I den kunskapsöversikt som Holmberg, Smirthwaite och Nilsson (2005) skrivit refereras till Margareta Hydéns kritik av psykiatrikern Gayford, som menar att kvinnan i samspelet med mannen uppträder förkastligt. Det förkastliga uppträdandet är uttryck för specifika personlighetsdrag som utmärker misshandlade kvinnor. De är otillräckliga, provokativa eller alltför kompetenta.

I Sveriges Kommuner och Landstings kunskapsöversikt (2006) skriver Eliasson och Ellgrim att ”Tidigare ansågs det i Sverige och andra länder att undergivna kvinnor med dåligt självförtroende oftare blev utsatta för våld än andra kvinnor. Eller, det motsatta förhållandet, att kvinnor blev misshandlade när de visade sig starka och ville frigöra sig och ta ut skilsmässa (s 51).

Enligt Ekbrand (2006) finns en grundläggande tanke gemensam för alla avvikelseperspektiv - att de förutsätter en skillnad mellan Vi (icke våldsamma, icke våldsutsatta) och Dem (våldsamma/ våldsutsatta) vilket därmed innebär att man utgår från att det är ett marginellt problem.

4.1.1.1 Vilka kategorier män respektive kvinnor lyfts inom avvikelsediskursen?

När en man är våldsam kan det förstås utifrån flera olika orsaker. Eldén (2004) skriver att våldet är mannens sätt att uttrycka vanmakt eller är ett utslag av psykisk sjukdom alternativt socialt utslagen t.ex. har drogproblem. Om mannen sett pappa slå mamma eller själv blivit slagen, är hans våldsamhet mot sin kvinna ett uttryck för hans sociala arv. Om mannen har sina rötter utanför Sverige ligger förklaringen i att det har något med hans ”kultur” att göra.

Att en kvinna blir våldutsatt, kan också förstås utifrån flera olika orsaker. En förklaring är även här det sociala arvet, det vill säga att hon sett pappa slå mamma eller har själv blivit

slagen och därmed är hon predestinerad att bli våldsutsatt. En annan förklaring är att kvinnan har dåligt självförtroende och är undergiven som person.

I sammanställningen nedan syns det tydligt att förklaringarna som används skiljer sig när det gäller en våldsutsatt kvinna i förhållande till de förklaringar som används för den våldsamme mannen. När det gäller kvinnan är de mer fokuserade på hennes beteende i förhållande till mannen än på henne som person. Hon anses vara otillräcklig utifrån mannens definition om tillräcklighet, han anser att hon är provokativ och alltför kompetent i förhållande till honom och hon anses uppträda på ett förkastligt sätt i sitt samspel med honom.

Översikt kategorier avvikelstdiskursen:

Våldsamma män

- uttrycka vanmakt
- psykisk sjukdom
- socialt utslagen
- drogproblem
- socialt arv
- kultur

Våldsutsatta kvinnor

- socialt arv
- kultur
- dåligt självförtroende
- undergiven

4.1.2 Könsmaktsdiskursen

Eftersom det inte enbart är utåt sett avvikande män som är våldsamma i hemmet, utan även välanpassade män, betonar könsmaktsdiskursen att samhället bidrar till och påverkar mäns våld mot kvinnor med lagar, traditioner, normer och värderingar. Könsmaktsdiskursen utgår ifrån samhällets struktur.

Amnesty (2004) skriver att ”enligt det strukturella synsättet är det inte möjligt att ange bestämda egenskaper och kriterier på de våldsutsatta kvinnorna eller förövarna. Våldet ses i stället som en följd av den strukturella könsmaktsordningen som genomsyrar samhället på alla nivåer, inklusive parrelationer och familjen.”

Enligt Eliasson och Ellgrim (2006) kan den traditionella svenska kulturen anses förmedla en uppfattning om mäns överordning över kvinnor i allmänhet och sin kvinna i synnerhet, trots svenska jämställdhetslagar. Glappet mellan den svenska jämställdhetsideologin och de ojämlika värderingar och normer som fortfarande lever kvar, utnyttjas av män som misshandlar.

Även om de flesta är överens om att en man inte får utöva våld mot sin ”kvinna”, tycker omgivningen ofta att mannen ändå kan förlåtas för enstaka ”övertramp” under vissa omständigheter, i synnerhet om kvinnan fått honom att känna sig maktlös. Dock gäller inte motsvarande maktlöshetsförklaring kvinnor, då studie på studie visar att kvinnor ständigt är i underläge i förhållande till män; lönemässigt, politiskt, statusmässigt, osv. utan att gripa till våld när de känner sig maktlösa.

Vidare skriver de att en våldsam man ofta har en uppfattning att han har ”rätt” att dominera sin kvinna i egenskap av att vara man. De lyfter också samhällets normer för vad som är ”en normal manlighet” och samhällets syn på vad som är normal maskulinitet, vilket kan omfatta bruket av våld om annan dominans inte räcker.

Då mäns våld mot kvinnor ses som ett uttryck för mäns överordning, det vill säga en ojämlik fördelning av makt mellan kvinnor och män i samhället, är det logiskt att män som

misshandlar sin partner kommer från alla samhällsklasser, Det innebär att våldet inte kan reduceras till individers individuella ”störningar” eller sociala problem, vilket ofta beskrivs som en ”artskillnad”.

Professor Lundgren betonar i ”Våldets normaliseringsprocess” (1991) att skillnaden mellan våldsamma och icke-våldsamma relationer är en form av gradskillnad, det vill säga att förhållanden kan rangordnas på en glidande skala mellan våldsamma relationer och icke-våldsamma relationer.

En konsekvens av att tolka mäns våld mot kvinnor som en gradskillnad innebär ett antagande om att vilken kvinna som helst kan bli utsatt för mäns våld eller som Ekbrand skriver i sin avhandling ”...att kvinnor och män som utsätts respektive använder våld i relationen är lika kunniga som villkoren för sitt handlande, intelligenta, beräknande och rationella som män och kvinnor som inte använder eller utsätts för våld” (s 9).

Professor Hydén visar i sin avhandling ”Kvinnomisshandel inom äktenskapet” (1995) att även om man skulle utgå från avvikelseperspektivet, så ”På ett bisarrt sätt överensstämmer Gayfords utläggning med det som kvinnorörelsen under alla år framhållit: Vilken kvinna som helst kan bli offer för misshandel. Det räcker med att hon är – kvinna. (s 31)

I avsnittet som heter ”Myter om våld?” i Slagen dam (2001) tittar författarna på omfångsundersökningens material utifrån att de vill bekräfta eller avfärda, enligt dem, den vanligt förekommande bilden att våld mot kvinnor endast utövas av män i socialt lägre skikt, av män som är alkoholiserade/arbetslösa eller av invandarmän som använder våld som en följd av ett patriarkalt kulturarv.

De kom fram till att ”det frågetecken vi satte i rubriken till detta avsnitt kan enligt våra resultat plockas bort. Föreställningen om att män utövar våld mot en viss typ kvinnor och att dessa män främst är invandrare, har alkoholproblem eller är lågutbildade är en myt (s 72).

Även inom andra discipliner finns det funderingar exempelvis den norske professorn och fredsforskaren Galtung funderar kring varför män är så våldsamma i artikeln ”Eva contra Tarzan”, (1995) där han lyfter fram biologiska, kulturella samt sociala faktorer men konstaterar att det som är uppenbart är att ”strukturen vi lever i är patriarkal. Män på toppen, kvinnor på väg upp”./.../ ”Vi lever i en kultur som fortfarande legitimerar denna patriarki” (s 118-122).

4.1.2.1 Vilka kategorier män respektive kvinnor lyfts inom könsmaktsdiskursen?

Den övergripande förklaringen för både våldsamma män och våldsutsatta kvinnor är att det inte finns någon gemensam profil utifrån personlighetsdrag, levnadsvillkor eller livserfarenheter. De återfinns i alla samhällsklasser och kan inte stoppas in i något fack.

En förklaring som ges är att mannen anser sig ha rätt, utifrån kön, att dominera kvinnan och därmed anse sig vara överordnad vilket i sin tur ger förklaringen att en våldutsatt kvinna är underordnad. En annan förklaring är fokus läggs på hur kvinnan betar sig i förhållande till mannen dvs. får honom att känna sig maktlös och slår i frustration

Utöver detta kan ytterligare en kategori skönjas om än lite otydligt. Det i den samhälliga kontexten som kopplas till förväntningarna om vad könsmonster innehåller, det vill säga, att vara en normal man respektive en normal kvinna. En man som är våldsam bryter inte mot sitt

könsmönster och blir omanlig medan en kvinna som är våldsam direkt bryter mot könsmönstret och blir okvinnlig.

Översikt kategorier könsmaktsdiskursen:

Våldsamma män

- alla samhällsklasser
- att mannen anser sig ha rätt utifrån kön dominera och vara överordnad
- könsmönster

Våldutsatta kvinnor

- alla samhällsklasser
- underordnad
- könsmönster

4.1.3 En tredje diskurs?

Det fanns anledning att leta efter en tredje diskurs, men någon sådan har jag inte påträffat. De två ovan nämnda diskurserna ska bildligt ses som två parallella fåror som aldrig korsas. Men är det lika skarpa gränser på kategorinivån? Skulle dessa på något sätt skulle kunna inkluderas i den motsatta diskursen?

Könsmaktsdiskursens kategorier kan inte tolkas så att de kan ingå i avvikelstdiskursen eftersom de utgår från att kön har en överordnad koppling till kategorin.

Däremot utesluter könsmaktsdiskursen inte helt och hållet individnivån, eftersom de facto inte alla män utövar våld, men tar avstånd från att nivån ensamt skulle kunna stå som förklaring till varför vissa män är våldsamma. Det stämmer bra med vad Eliasson och Ellgrim (2001) lyfter fram i den kunskapsöversikt de skrivit.

Visserligen understryker de att män som misshandlar sin partner kommer från alla samhällsklasser och att våldet är kopplat kön, ”Det är logiskt utifrån könsmaktsordningen, där mäns våld mot kvinnor ses som ett uttryck för den ojämlika fördelningen av makt mellan kvinnor och män i samhälle (s 45)”. Men, de skriver också att ”Könsmaktsordningen ensam förklarar inte varför vissa män misshandlar sin partner medan majoriteten män inte gör det. Individuella och psykologiska förklaringar måste också diskuteras, eftersom samhälleliga och individuella faktorer samverka.(s 48).”

4.1.3.1 Några kategorier inom den tredje diskursen?

Nej, här har det inte påträffats några andra kategorier än de som fanns under könsmaktsdiskursen respektive avvikelstdiskursen. Men, skriver ändå några rader, då det i resultatdelen och i slutdiskussionen kommer att hänvisas till VARKEN ELLER.

Informanterna i Enanders forskning (2008) tolkar våldsamma män utifrån både avvikelse- resp. könsmaktperspektiv. De kategorier som Enander såg var alkoholism, mentalt sjuk, patologisk, omedveten om sitt beteende och konsekvenser men även målinriktad och medveten samt i termer av makt och kontroll, dvs. VARKEN ELLER.

I en artikel i Journal of Interpersonal Violence (2008) beskriver yrkesverksamma som i sin profession möter våldsamma män sina egna insikter om att de svänger mellan olika förklaringar. De ansåg att våldsamma män var som alla andra män, men med en avvikande manligt beteende, även här ett slags VARKEN ELLER.

5 Metod

Materialet som ska analyseras i denna studie är två öppna frågor i en skriftlig enkät. En begränsning när det gäller skriftliga svar är att de ofta är korta och koncisa och att det inte alltid ges utrymme för ”långa berättelser”.

Ett skriftligt material har ytterligare begränsningar, en är att då inte finns någon möjlighet att ställa följdfrågor eller be informanten förklara sitt svar. Det innebär att den som ska tolka texten bör vara medveten att texten är skriven i en viss kontext som i sin tur ingår i en diskurs.

Bergström och Boréus (2000) påpekar i deras metodbok att texter är kommunikativa, det vill säga, att de innehåller ett budskap. Det gör att läsarens (för)kunskaper inom området medför att texten kan komma att tolkas olika. Det kan innebära att min förkunskap dels som utbildare, dels som aktiv feminist, kan var till en nackdel men också till en fördel. Det innebär som de skriver att ”flera tolkningar är möjliga och kan vara giltiga även om de är olika (s 160).

Som analysmetod används både kvalitativ innehållsanalys med deduktiv ansats och diskursanalys.

5.1 Kvalitativ textanalys

Kvalitativ innehållsanalys är enligt Granskär och Höglund-Nielsen (2008) en metod som fokuserar på att tolka textbaserat material. Den går i praktiken ut på att identifiera skillnader och likheter i materialet. Skillnaderna respektive likheterna ligger sedan till grund för materialets kategorier och eventuella övergripande teman.

Deduktiv ansats innebär en analys utifrån en i förväg utarbetad mall, modell eller teori. I denna studie betyder det att analysen inledningsvis haft forskningsöversiktens kategorier i fokus.

Analysen genomfördes i flera olika steg. Initialt markerades olika påståenden, ord eller meningar, som uppfattades som meningsbärare. För att skapa en helhetsbild sorterades påståendena utifrån flera olika infallsvinklar. Exempelvis, utifrån påståendenas logiska mening utan att sätta in dem i ett sammanhang och vad som dominerade svaret utifrån antal påståenden.

I samband med att materialet sorterades skapades en uppställning i Excel, med de ingående påståendena radvis i Excel och forskningskategorierna kolumnvis samt en kolumn där påståendet kommenterades utifrån följande frågeställningar; kan påståendet tolkas överhuvudtaget, kan det anses vara en synonym med annat påstående och passar det in i någon av de ursprungliga forskningskategorierna?

5.2 Diskursanalys

Diskursanalys är ett studium av samhällsfenomen där språket står i fokus, skriver Bergström och Boréus (2000) och att ”oavsett inriktning av diskursanalys har den ett alldeles bestämt sätt att se på språk och språkanvändning. Språket återger inte verkligheten utan bidrar till att forma den”(s 221).

Diskursanalysen studerar det gemensamma samt det som är normerande inom respektive diskurs snarare än dess motsättningar. Metoden används för att analysera en företeelse som inkluderar dess kontext.

Det innebär att texter inte enbart ska tolkas utifrån dess logiska nivå utan även ska sättas in i ett sammanhang, som inte enbart syftar till själva insamlandet av materialet eller ämnesområdet i sig utan också till det samhälliga samtalet. Att analysera texten även utifrån vad som är möjligt att säga, tycka och tänka.

Men, en diskursanalys kan också vara en maktanalys enligt Paechter (1998). Hegemoni betecknar ett tillstånd där dominerande uppfattningar inte utmanas. Inom en hegemonisk diskurs är det inte enbart språket som analyseras, utan frågor om *vem* som använder språket, *hur*, *varför* och *när* måste ställas. Det handlar bland annat om vem som är Subjekt, den vars intresse dominerar diskursen och den Andre som är en negation., vilket jag kommer att återvända till i min slutdiskussion.

Uppställningen som skapades i den inledande innehållsanalysen kom väl till pass i framtagandet av kategorier, utifrån den att placera påståendena i en relation mellan logiskt innehåll och kontext. Det vill säga de olika påståendena tolkades i sin helhet och jämfördes med forskningsöversiktens kategorier.

Även här skapades en kolumn för kommentarer, Kolumnens uppgift var att lyfta fram hur kategorin skulle kunna tolkas i sin helhet, utifrån att tänka, å ena sidan kan informanten ha menat såhär, men skulle också kunna ha menat såhär...

Dessa tolkningar fick sedan bilda ramen i valet av diskurstillhörighet för varje påstående.

6 Materialet

Under 2008 genomfördes i en mindre stad i Västsverige en utbildningsinsats om mäns våld mot kvinnor för alla enhetschefer samt all personal som i sitt arbete möter personer med intellektuell funktionsnedsättning. Västra Götalandsregionens (2006) definierar målgruppen personer med intellektuell funktionsnedsättning som en grupp som har svårigheter vad det gäller intellektuella funktioner såsom personer med utvecklingsstörning, vuxna med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder, samt en del personer med autism (s 10).

Utbildningsinsatsens första del inleddes med att alla deltagare anonymt fick fylla i en enkät, som samlades in innan föreläsaren tog vid. Antal deltagare i utbildningsinsatsen var 160 stycken, lika många som antalet insamlade enkäter. Enkäten finns i sin helhet med som bilaga 1 så att läsaren kan se i vilket sammanhang frågorna ställts som studien bygger på.

Deltagarnas fördelning utifrån variablerna kön, ålder och utbildningsnivå redovisas i bilaga 2, för att ge läsaren en möjlighet att skapa sig en bild av underlaget till denna studie, trots att de tre frågornas utformning såhär i efterhand kan fastslås inte håller måttet. De har för grova åldersindelningar och för oprecisa definitioner på utbildningsnivå.

Exempel på de som hade ett påstående i sitt svar är ”*Svaga män*” eller ”*Vilken kvinna som helst kan bli utsatt för våld*” och på de som hade flera påståenden är ”*Män med dåligt självförtroende, män som varit utsatta själva*” eller ”*Vilka som helst. Spontant skulle jag nog tänka att det är kvinnor som är svaga - lätta att köra över*”.

6.1 Bortfall våldsamma män

När det gäller frågan kring våldsamma män fanns det totalt 251 stycken påståenden från de 160 informanter som besvarade enkäten. Från dessa har det exkluderats de informanter som inte lämnat någon förklaring alls, den som angav vet ej, totalt 5 påståenden.

Det ger att i hela materialet när det gäller att hitta kategorier ”våldsamma män” ingår 155 informanter som tillsammans skrivit 246 stycken påståenden.

6.2 Bortfall våldsutsatta kvinnor

När det gäller frågan om våldsutsatta kvinnor finns det totalt 225 stycken påståenden från de 160 informanter som besvarade enkäten. Från dessa har det exkluderats de som inte lämnat någon förklaring alls, totalt 4 påståenden.

Det ger att i hela materialet när det gäller att hitta kategorier ”våldsutsatta kvinnor” ingår 156 informanter som tillsammans skrivit 221 stycken påståenden.

7 Giltighet, tillförlitlighet och överförbarhet?

Det är viktigt att vara medveten om att kvalitativa metoder inte presenterar resultat utifrån konkreta siffror och därför kan det vara svårare att på ett övertygande sätt belägga sitt resultat. För att diskutera om resultatet är trovärdigt eller ej inom kvalitativa metoder använder Granskär och Höglund-Nielsen begreppen giltighet, tillförlitlighet och överförbarhet.

Urvalet av informanter påverkar förstås en studies *giltighet*. Det gemensamma för studiens informanter är att alla arbetade inom samma övergripande område, Vård & Omsorg, som bestod av ett flertal olika enheter och att det ingick i arbetet att delta på utbildningen. Något urval på individnivå har alltså inte gjorts, vilket innebär att det inte varit möjligt att garantera en bra variation utifrån exempelvis kön, ålder eller utbildningsnivå.

Det kan dock vara lätt att missa eller övertolka delar av en diskurs utifrån förförståelse och erfarenheter inom området. Den som tolkar ett material är förstås en del av den diskurs som ska analyseras och det kan det vara svårt att placera sig helt och hållet utanför och se på texten med den skepsis som krävs. För att öka giltigheten skulle resultatet kunnat valideras av personer som har erfarenhet av de metoder som använts och/eller kunskap av att utbilda inom området. Det hade varit spännande att genomföra, men tyvärr räckte inte tiden till för det.

För att stärka studiens *tillförlitlighet* har de olika stegen i resultatet redovisats samt ställningstagande, tankegångar och tillvägagångssätt har i möjligaste mån redogjorts.

Kan studiens resultat anses vara *överförbart* till att gälla i ett bredare perspektiv? Vilka faktorer i materialet kan påverka svaret på denna fråga? En sådan faktor kan vara att alla informanter arbetar inom vård och omsorg, en annan faktor kan vara att enkäten till övervägande del besvarades av kvinnor (87 %).

Är de som arbetar inom omsorgen mer likriktade i sina föreställningar inom området kvinnofrid, än de som arbetar inom t.ex. inom handel eller industri? Nej, det finns ingen anledning att tro det. Om det skulle vara så förutsätter det att omsorgspersonal skulle vara mer välutbildade inom området mäns våld mot kvinnor än andra grupper.

Erfarenheten från de utbildningar jag genomfört för olika yrkesgrupper och allmänheten, är att det är få som har utbildning inom området. Det är få utbildningsanordnare som erbjuder kurser om mäns våld mot kvinnor, dessutom brukar dessa utbildningar kräva en socionomexamen, vilket inte är den vanligaste yrkesgruppen inom området funktionsnedsättning.

När det gäller att de flesta av informanterna är kvinnor är det å ena sidan så att några av kvinnorna har personlig erfarenhet av våld som troligtvis påverkar deras föreställningar, å andra sidan är det i sig ingen garanti för att de skulle ha en speciell uppfattning.

Enligt artikeln ”Män och kvinnor är lika som bär” i Dagens Nyheter av Maria Gunther Axelsson (2007) skriver hon att det är större skillnader inom gruppen kvinnor än mellan gruppen män och gruppen kvinnor, vilket tillsammans med ovan talar för en viss överförbarhet, åtminstone då det gäller personer som arbetar med människor.

8 Resultat

Många informanter skrev flera påståenden i ett och samma svar och frågan uppstod om innebörden i svaren skulle tolkas som en helhet eller om de skulle delas upp i flera påståenden. Valet föll på att dela upp svaren i enstaka påståenden då studiens fokus ligger på att hitta kategorier och att risk fanns att det snarare skulle bli ett val av diskurs än en kategorisering.

I steg 1 fick påståenden som hade en snarlik betydelse bilda en kategori. I steg 2 gjordes en bedömning av tolkningsmöjligheten, dvs. gick det att placera kategorin under någon av de två diskurserna och i steg 3 minskades antalet kategorier. Tills sist, som steg 4 tolkades kategoriernas diskurstillhörighet.

8.1 Materialets kategorier

Val av snarlik betydelse innebär självklart ”ett visst mått av tolkning”. För att komma fram till vad som skulle kunna vara en ”snarlik betydelse” har orden jämförts med de ord som anges i synonymordboken som finns i Word 2007 interna synonymer (shift+F7) och Svenska synonymordboken (2002).

De flesta av kategoriernas beteckningar indikerar tydligt vilka slags påståenden som lagts samman i en kategori. När kategorierna finns under båda frågeställningarna har de samma slags innebörd, det vill säga oberoende vad om det gäller våldsamma män eller våldsutsatta kvinnor.

Några av kategorierna har trots att de har en snarlik betydelse fått representera var sin kategori exempelvis ”ingen speciell typ, sort”, ”alla kategorier”, ”ingen speciell sort, grupp eller typ” och ”alla sorter, typer och kategorier”. Dessa står för ungefär samma innebörd, men har trots det fått bilda egna kategorier eftersom i en diskursanalys är språket viktigt. Därmed är ordvalen och meningarna i sig intressanta utifrån att det tänkta, det skrivna och det sagda är med och formar en diskurs.

När det gäller påståendena ”vem som helst” respektive ”alla kvinnor kan bli” och ”alla” har de av samma anledning fått bilda egna kategorier.

”Alla samhällsklasser” har fått bilda en egen kategori och är den enda som mycket tydligt tar ställning emot att den våldsamma respektive den våldsutsatta skulle komma från en specifik samhällsgrupp.

Påståendena ”svaga”, ”osäkra” och ”otrygga/rädda” kan ses som synonymer men har ändå fått bilda egna kategorier, just för att visa på en variation av språkliga uttryck för avvikande egenskaper hos våldsamma män/våldsutsatta kvinnor.

Ordet *dominant* skulle kunna ligga under *makt och kontroll* kategorin, eftersom orden är kopplade till varandra enligt Words synonymordbok. Men ordet *dominant*, i kombination med andra påståenden i informantens svar, har även haft en koppling till en avvikande personlighet. Denna koppling har inte varit lika stark för de informanter som angett makt och kontroll. För att synliggöra hur orden kan ha olika innebörd för olika diskurser får ordet *dominant* bilda en egen kategori.

”Dåligt självförtroende”, ”självkänsla” och ”självbild” bildar tillsammans en kategori då dessa ord ofta används för samma företeelse.

Att vara *psykiskt sjuk alternativt störd* har fått bilda en egen kategori då det är en betydligt skarpare avvikelse än att exempelvis må dåligt. ”Mår dåligt”, ”vara stressad” alternativt ”frustrerad”, ”ha problem” samt ”som har svårt att uttrycka sig eller liknande” har fått bilda en gemensam kategori.

I kategorierna *mannen i fokus* finns svar som hänvisar till att mannen i relation till kvinnor har ”problem”, inte att mannen i sig har problem. Samma tankesätt när det gäller kategorin *kvinnor i fokus*, svaren är kopplat till mannen när kvinnan blir våldsutsatt, inte till kvinnan.

Kategorin ”*sociala arvet*” innehåller påståenden som pekar på att de som är våldsamma/våldsutsatta har blivit utsatta i barndomen på något sätt, sett pappa slå mamma eller lever/levt i en våldsam miljö.

Kategorierna ”*omhändertagande*” och ”*självtutplånande*” finns enbart när det gäller våldsutsatta kvinnor. Dessa kategorier är mångfacetterade med många påståenden som ger en bild av att en våldsutsatt kvinna har svårt att stå upp, är självtutplånande och tror att hon förtjänar våldet.

De blandade kategorierna innehåller påståenden som enbart förekommit en gång.

Y-blandat; perversa, finns några speciella kategorier, svartsjuka, högutbildade, ingen respekt för andra eller ingen känsla för andra människor och har inget arbete.

X-blandat; blyga, väljer felmän, utmanande, finns några speciella kategorier, respektive, många, svensson-kvinnor, kvinnor som tjuvar, psykiska problem, utåtagerande, vissa finner sig inte i det, kvinnor som haft en dålig manlig förebild som barn och högutbildade.

Nedanstående sammanställning visar i tabellform materialets kategorier för respektive frågeställning och antal påståenden per kategori.

Kategorier "våldsamma män"	Antal	Kategorier "våldsutsatta" kvinnor	Antal
Alla	6	Alla	22
Alla samhällsklasser	17	Alla kvinnor kan bli...	25
Alla sorter, typer, kategorier	16	Alla samhällsklasser	5
Vem som helst	17	Alla sorter, typer, kategorier	10
Ingen speciell sort, grupp, typ	9	Vem som helst	48
Mäns överordning, mansroll	5	Ingen speciell sort, grupp, typ	7
Makt och kontroll	17	Kvinnors underordning	5
Kvinnor i fokus	7	Mannen i fokus	6
Nära relation	5	Svaga	9
Vanliga män	3	Osäkra	4
Dominant	4	Dåligt självförtroende, självkänsla	19
Svaga	9	Rädda, otrygga	4
Osäkra	12	X-blandat	14
Dåligt självförtroende, självkänsla	21	Funktionshindrade	8
Rädda, otrygga	5	Socialt arv	9
Mår dåligt/ Problem/Stress	15	Omhändertagande	3
Y-blandat	11	Självutplånande	13
Psykiskt	14	Invandrare	5
Sociala arvet	34	Droger	5
Droger	15		
Invandrare	4		

Det var det uppenbart i en översyn av materialets kategorier att många av dem direkt kunde kopplas till de kategorier som omnämns i avsnitt 4, dock inte alla.

8.2 Möjligt att tolka diskurstillhörighet?

Här sorterades informanternas svar utifrån frågeställningen - kunde svaret självklart tolkas in under en av diskurserna?

Generellt var det betydligt lättare att tolka svaret när det enbart var ett påstående och när det var fler än tre påståenden i svaret, vilket också går att utläsa i tabellen nedan. Då en informant angett två eller tre påståenden i sitt svar kunde påståendena peka åt helt olika håll, vilket gjorde svaret betydligt svårare att tolka.

Det var färre informanter med flera påståenden i samma svar när det gällde frågan om våldsutsatta kvinnor i jämförelse med våldsamma män. Det bidrog i sig till att det var svårare att tolka svaren kring våldsutsatta kvinnor än kring våldsamma män.

I tabellen nedan redovisas hur stor andel av informanternas svar som var relativt lätta att tolka in under könsmaktsdiskursen respektive avvikandediskursen:

Antal påstående per informant	Våldsamma män		Våldutsatta kvinnor	
	Lättolkat antal (totalt)	%	Lättolkat antal (totalt)	%
Bortfall	- (5)		- (4)	
Ett	89 (95)	94 %	110 (110)	100 %
Två	35 (38)	92 %	25 (31)	81 %
Tre	13 (16)	81 %	9 (14)	67 %
Fyra	4 (6)	67 %	0 (1)	0 %
Fem	1 (1)	100 %	-	
Sex	1 (1)	100 %	-	
Sju	1 (1)	100 %	-	
Totalt	144 (155)	93 %	144 (156)	92 %

8.3 Färre kategorier

Var går gränsen för hur många påståenden som ska till för att bilda en egen kategori? Är det rimligt att tre påståenden (2 %) bildar en egen kategori och jämförs med kategorier som har 43 påståenden (20 %)?

Nej, det är inte rimligt. Det är inte heller hanterbart att arbeta vidare med ett tjugotal olika kategorier. Utifrån dessa argument slogs några av kategorierna samman. Sammanslagningen har huvudsakligen gjorts av grupper som i avsnitt 8.1 valdes att, trots snarlik betydelse, redovisas som egna kategorier.

Om exempelvis en informant angett två påståenden, både svag och osäker, gav det inledningsvis ett påstående i var sin kategori. Om dessa kategorier slås samman blir effekten att antalet påståenden minskar, vilket visade sig slå igenom i sammanslagningen. När det gäller våldsamma män minskade antal påståenden till 241 stycken och för våldutsatta kvinnor till 212 stycken, däremot påverkade ingen sammanslagning resultatet som redovisades i avsnitt 8.2.

Påståendena ”osäker”, ”svaga”, ”rädda/otrygga” sammanfördes till en gemensam kategori, *Osäker*, utifrån att de är synonyma.

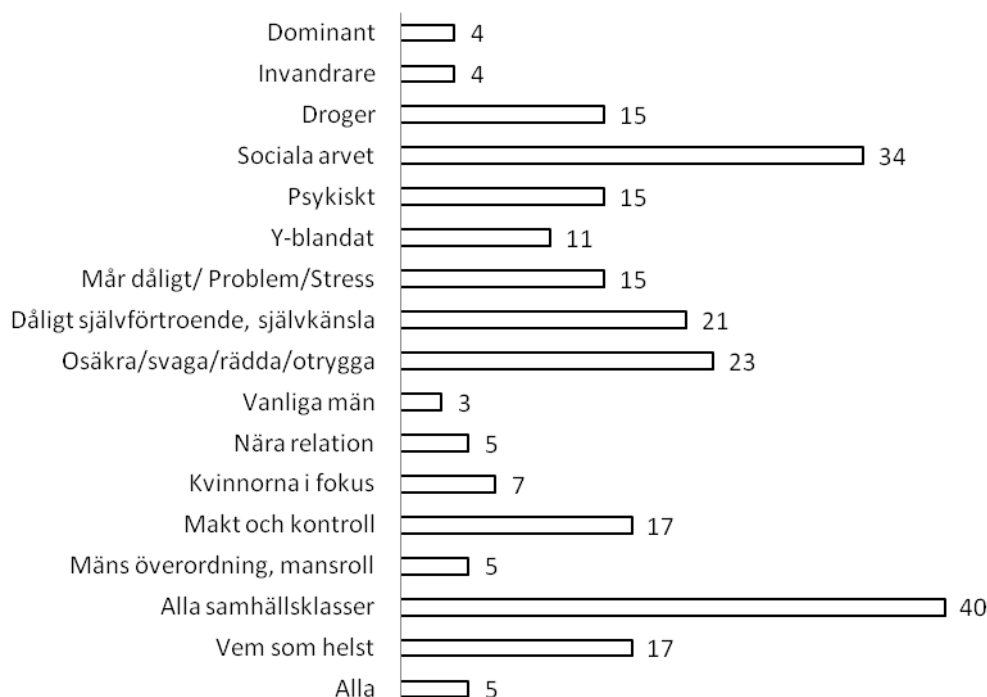
Utifrån samma resonemang skapas kategorin *Alla samhällsklasser* genom att slå samman kategorierna; ”*alla samhällsklasser*”, ”*alla kategorier*” samt ”*ingen speciell sort, grupp eller typ*” då de kan tolkas vara uttryck för samma sak, det vill säga att i alla samhällsklasser finns det alla sorter och kategorier alltså ingen speciell.

När det gäller våldutsatta kvinnor finns kategorin – ”*alla kvinnor kan bli*”. Dessa påståenden kan anses vara ett utökat svar till påståendet – ”*alla*” och slås därför ihop under en gemensam kategori, *Alla*.

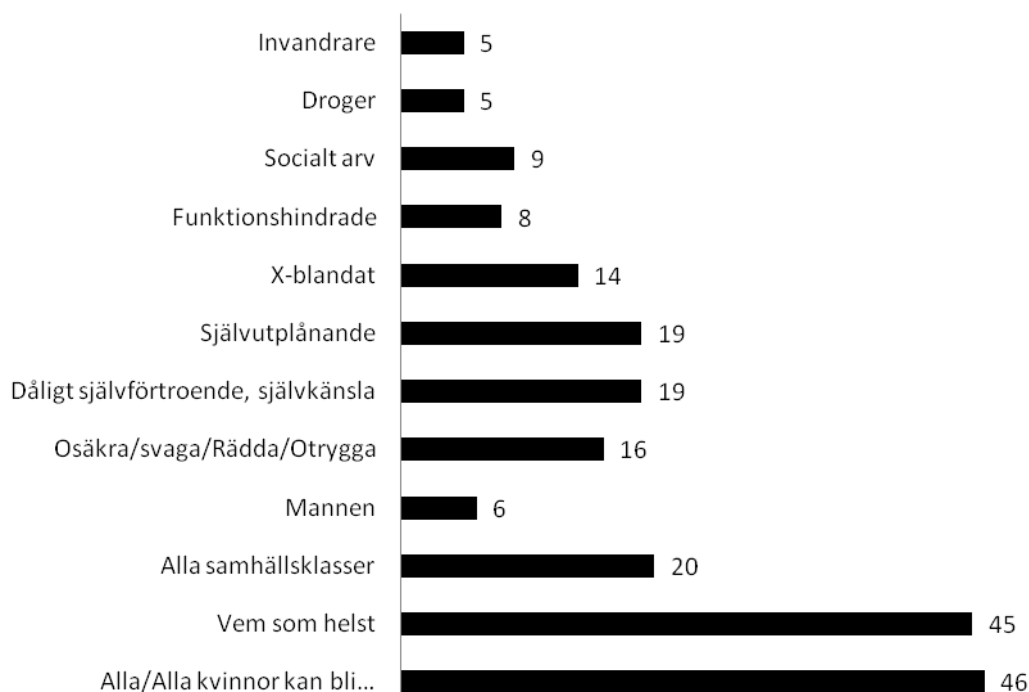
Kategorierna ”omhändertagande”, ”utplånande” slogs ihop till kategorin *Självutplånande*. Även de svar som inledningsvis kopplades till kvinnors underordning läggs in i denna kategori, då de vid noggrannare analys på svarsnivå snarare gav uttryck för föreställningar kring kvinnors självpåtagna underlägsenhet och utplånande.

Nedan finns två liggande diagram som ger en överskådlig bild över de kategorier som återstod efter sammanslagningen och som låg till grund för att ta fram kategoriernas diskurstillhörighet.

Kategorier våldsamma män

Kategorier våldsutsatta kvinnor

I tabellen nedan redovisas de slutgiltiga kategorierna, antal påståenden per kategori respektive dess andel av alla påstående i procent.

I båda frågeställningarna finns kategorier som har samma innebörd, men det är stor skillnad på hur stor andel av totala antalet påståenden de representerar. Nedan är de kategorier som skiljer sig markant i jämförelse mellan frågeställningarna gråmarkerade. De svartfyllda cellerna markerar kategorier som dominerar respektive frågeställning, utifrån att här betyder dominerande att kategorin har 10 % eller mer av alla påståenden

Kategori	Våldsamma män		Våldsutsatta kvinnor	
	Antal	% av alla	Antal	% av alla
Alla	5	2 %	46	21 %
Vem som helst	17	7 %	45	22 %
Alla samhällsklasser	40	17 %	20	9 %
Motsatta könet i fokus	7	3 %	6	3 %
Osäkra/svaga/rädda/otrygga	23	10 %	16	7 %
Dåligt självförtroende, självkänsla	21	9 %	19	9 %
Sociala arvet	34	14 %	9	4 %
Enstaka påståenden (X resp. Y blandat)	11	5 %	14	7 %
Droger	15	6 %	5	2 %
Invandrare	4	2 %	5	2 %
Självutplånande			19	9 %
Mäns överordning, mansroll	5	2 %		
Makt och kontroll	17	7 %		
Dominant	4	2 %		
Nära relation	5	2 %		
Vanliga män	3	1 %		
Psykiskt sjuk mm	15	6 %		
Funktionshindrade			8	4 %
Mår dåligt/ Problem/Stress	15	6 %		

Med utgångspunkt från ovanstående skulle svaret på frågan ”vilka män tror du är våldsamma mot kvinnor och barn?” kunna vara - det är män ur alla samhällsklasser som är våldsamma utifrån det sociala arvet och som är osäkra och svaga.

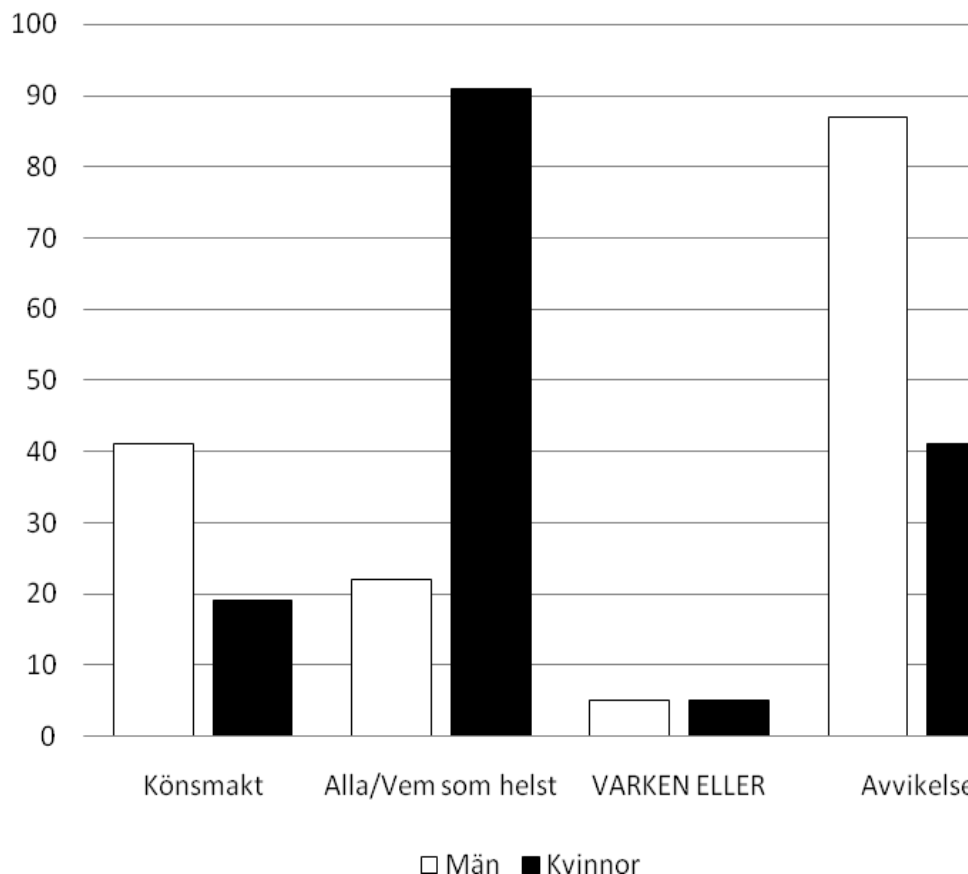
Och svaret på frågan ”vilka kvinnor tror du blir våldsutsatta?” skulle kunna vara – det är vilka kvinnor som helst som blir våldsutsatta.

Men, syftet med studien har inte varit att hitta svaret på frågorna utan om informanternas påståenden tillsammans harmonierar med den dominerande diskursen? Därför behövdes ännu en analys göras, nämligen att sätta in påståendena i en av de två diskurserna.

9 Diskurstillhörighet

De allra flesta kategorierna kunde med självklarhet stoppas in under en av de två dominerande diskurserna som är beskrivna under avsnitt 4, forskningsöversikten.

De som inte kunde placeras i någon av diskurserna fick bilda en egen ”diskurs”, ”VARKEN ELLER” samt ”Alla/Vem som helst”, se diagrammet nedan.

Påståendet ”*alla*” och ”*vem som helst*” är inte lätt att tolka, då det inte varit möjligt att ställa följdfrågan - hur menar du då? Trots att svaret enbart innehöll ett påstående ger det inga tydliga indikationer på vilken diskurs de skulle under. I detta sammanhang kan kategorierna tolkas på två olika sätt.

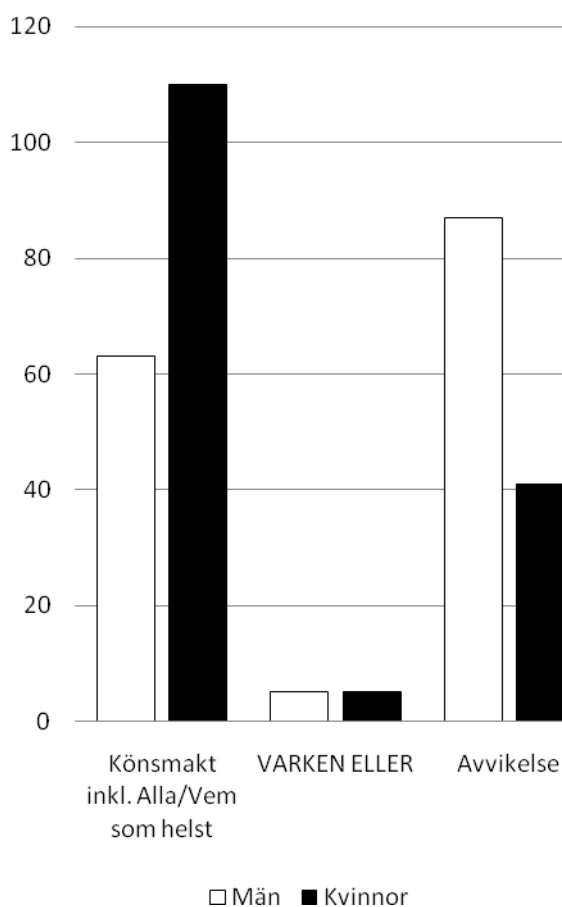
Å ena sidan skulle dessa påståenden kunna ses som att informanter ger en ”VARKEN ELLER” tolkning, det vill säga att de inkluderar både i avvikelse- respektive och könsmaktsdiskursen utan att ta ställning till vad som är överordnat.

Å andra sidan skulle det kunna betyda att informanterna, utifrån ordvalet, inte varit villiga att tillskriva avvikelseperspektivet för stor eller någon betydelse och därmed hamnar i könsmaktsdiskursen.

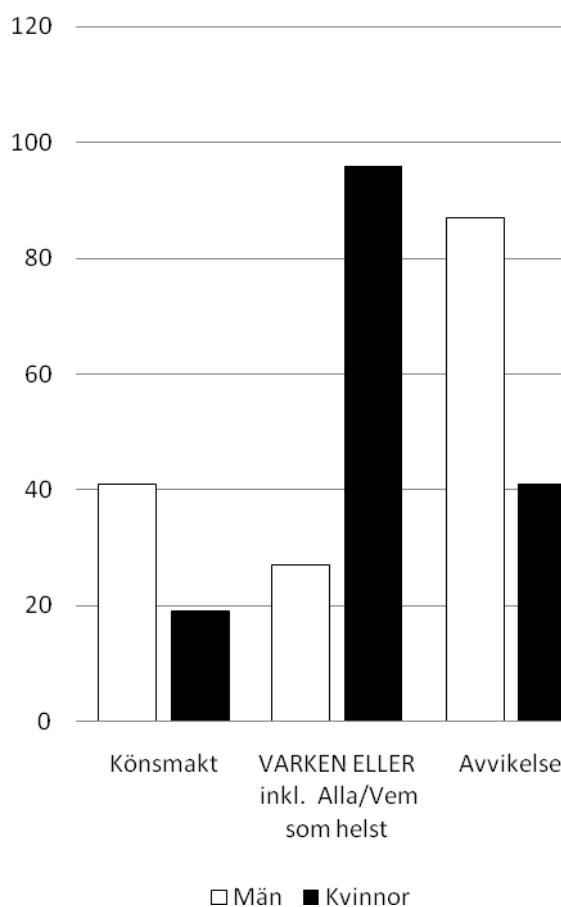
Det innebär att dessa svar kan ingå i både könsmaktsdiskursen och en ”VARKEN ELLER”.

Ovan resonemang tar inte hänsyn till om påståendena ska tolkas lika för våldsamma män respektive våldsutsatta kvinnor.

Då ”Alla/Vem som helst” är ganska många informanternas svar påverkar det resultatet väsentligt inom vilken diskurs dessa placeras. Följande diagram visar hur resultatet blir utifrån de två olika alternativen.

Resultatet av att lägga de informanter som svarat ”Vem som helst” och ”Alla” i könsmaktsdiskursen.

Resultatet av att lägga de informanter som svarat ”Vem som helst” och ”Alla” i VARKEN ELLER.

10 Diskussion och slutsatser

Det är viktigt att ha i åtanke att valet är synsätt får konsekvenser för vilken typ av åtgärder som anses relevanta och effektiva för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Synen på vilka män det är som är våldsamma mot kvinnor och barn i en nära relation är inte beroende av hur svaren ”Alla” och ”Vem som helst” tolkas, det är oavsett så att de männen ligger inom avvikelstdiskursen.

Men, beroende på hur ”Alla” och ”Vem som helst” tolkas, blir bilderna olika på vilka kvinnor det är som blir våldsutsatta i en nära relation. När de läggs i VARKEN ELLER hamnar kvinnorna inom avvikelstdiskursen trots att stapeln i VARKEN ELLER är drygt dubbelt så hög som stapeln för avvikelstdiskursen. Om, påståendena istället hamnar i könsmaktsdiskursen hamnar de våldsutsatta kvinnorna tydligt i könsmaktsdiskursen.

Hur ska dessa två påståenden tolkas?

I dialoger med deltagare på mina utbildningar, hör jag att många använder uttrycket ”vem som helst” och när de resonerar vidare ligger andemeningen i, ingen speciell samhällsgrupp, ingen speciell personlighet eller bakgrund, utan vem som helst...

Om jag utgår från att *ordet vem* i ”Vem som helst”, står för kvinna kan det kopplas till det som Hydén uttrycker i avsnitt 4.1.2 .../Vilken kvinna som helst kan bli offer för misshandel. Det räcker med att hon är – kvinna./

Därför anser jag att ”Alla” och ”Vem som helst” ska tolkas som ett uttryck för könsmaktsdiskursen, vilket ger effekten att föreställningen om våldsutsatta kvinnor hamnar inom denna.

Studien ger ett tydligt resultat, att deltagarnas föreställningar inte harmonierar med den dominerande diskursen, det vill säga könsmaktsdiskursen. Dock är det inte entydigt, eftersom deras föreställningar skiljer sig när det gäller våldsamma män och våldsutsatta kvinnor.

Hur kan resultatet tolkas?

En följdfråga som är naturlig att ställa sig är vad det beror på att informanternas föreställningar skiljer sig åt gällande vilka de våldsamma männen är respektive vilka de våldsutsatta kvinnorna är? Det vill säga, varför har inte könsmaktsdiskursen slagit igenom vad det gäller våldsamma män när den har det för våldsutsatta kvinnor?

Jag vill knyta an till avsnitt 5.2, att en diskursanalys också är en maktanalys. Här väcks ett intresse att resonera kring de *hegemoniska* krafter som verkar så att dominans och förtryck blir normalt och oundvikligt, omöjligt att förändra.

Språket som används är särskilt viktigt i denna process. Det innebär att om språket är en del av en diskurs där vissa grupper behandlas som ”de Andra”, kommer vårt tänkande att fokuseras på den dominerande gruppen. ”Subjektet”, som är föremål för diskussionen och ”de Andra” behandlas som ett avvikande och underställt fall.

Hegemonisk diskurs på samhällsnivå är, att det är män som grupp som är de som har makt och styr diskursen, så att både män och kvinnor tror att det de tycker och gör, är det som de själva vill eller tycker.

Det är viktigt för alla andra diskurser att förhålla sig till den hegemoniska diskursen så även mäns våld mot kvinnor.

Inom detta område är det två diskurser som fört en trettioårig kamp då mäns våld mot kvinnor lyftes i slutet av sjuttioalet som en del av det som kallas den andra vågens feminism och de första kvinnojourerna i Sverige startades 1978. Kampen handlar om tolkningsföreträdet om orsak, omfång men också vilken man som är våldsam och vilken kvinna som blir våldsutsatt.

Det är därför viktigt att vara medveten om att svaret på frågorna om vilka de våldsamma männen är inte får blir obekvämt för den grupp som tar för givet att de ska styra - varken på gruppnivå eller som Subjekt - det vill säga, där mannen är den vars intresse dominerar.

Intressant blir det att antingen göra de avvikande männen till de Andra eller de våldsutsatta kvinnorna. Då blir kvinnorna de Andra, både som våldsutsatt och som kvinna.

När det gäller att ha tolkningsföreträdet gällande våldsutsatta kvinnor, har kanske detta tolkningsföreträde inte lika stor betydelse i nuet för Subjektet, mannen, för det innebär att det ändå kan vara de avvikande männen som är våldsutövare.

Men, om många anser att det kan vara vilken kvinna som helst som kan bli våldsutsatt känns det inte ologiskt att många med tiden kommer att tänka att då borde det rimligen också vara vilken man som helst som kan vara våldsam, eftersom vi lever inom samma hegemoniska diskurs.

Män har störst intresse av att avvikandediskursen avseende män som utövar våld inte ifrågasätts. Det är här kampen har stått och enligt resultatet av denna studie fortfarande står.

Det känns, oavsett tidsperspektiv, hoppfullt. Även om det har tagit trettio år för könsmaktsdiskursen att bryta mark och ta över tolkningsföreträdet gällande våldsutsatta kvinnor, är det förhoppningsvis mindre än trettio år kvar tills våra föreställningar harmonierar och vi börjar närma oss ett jämställt samhälle.

11 Referenslista

- Amnesty (2004) *Mäns våld mot kvinnor i nära relationer*.
- Bergström G. & Boreus K. (2000) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur
- Edin K. Lalos A. Högberg U. & Dahlgren L. (2008) *Violent Men: Ordinary and Deviant*. Journal of Interpersonal violence 2008; 23; s 225-244.
Hämtad 2009-03-28, <http://jiv.sagepub.com/cgi/content/abstract/23/2/225>
- Ekbrand H. (2006) *Separationer och mäns våld mot kvinnor*. Göteborg: Department of Sociology, Göteborgs universitet
- Eldén Å. (2004) *Slag i luften, en utredning om myndigheter, mansvåld och makt*. SOU 2004:121. Stockholm: Fritzes
- Eliasson M. & Ellgrim B. (2006) *Mäns våld mot kvinnor, en kunskapsöversikt*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting
- Enander V. (2008) *Women Leaving Violent Men: Crossroads of Emotion, Cognition and Action*. Skriftserien 2008: 3. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet
- Galtung J. (1995) *Eva contra Tarzan*. Göteborg: Socialmedicinsk tidskrift nr 2-3
- Granskär M. & Höglund-Nielsen B. (2008) *Kvalitativa innehållsanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Gunther Axelsson M. (2007, 14 april) *Män och kvinnor är lika som bär*. Stockholm: Dagens Nyheter. Hämtad 2009-05-30
<http://www.dn.se/nyheter/vetenskap/man-och-kvinnor-ar-lika-som-bar-1.524941>
- Hammarström A. & Hensing G. (2008) *Folkhälsofrågor ur ett genusperspektiv*. R 2008:8. Östersund: Statens Folkhälsoinstitutet
- Holmberg C. Smirthwaite G. & Nilsson A. (2005) *Mäns våld mot missbrukande kvinnor – ett kvinnofridsbrott bland andra*. Stockholm: Mobilisera mot narkotika
- Hydén M. (1995) *Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Mellan det omöjliga och det möjliga*. Stockholm: Liber utbildning
- Arbetsmarknadsdepartementet. (1998) *Regeringens proposition 1997/98:55 Kvinnofrid*. Stockholm: Regeringskansliet
- Larsson L. & Rosengren A-S. (2002) *Avliva myterna*. Stockholm: ROKS
- Lundgren E. (1991) *Våldets normaliseringsprocess*. Stockholm: ROKS
- Lundgren E. Heimer G. Westerstrand J. & Kalliokoski A-M. (2001) *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten
- Integrations- och jämställdhetsdepartementet. (2005) *Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken*. SOU 2005:66. Stockholm: Fritzes
- Nationellt centrum för Kvinnofrid. (2007) *Verksamhetsberättelse 2007*. Uppsala: Uppsala Universitet. Hämtad 2009-06-10, <http://www.nck.uu.se/filedownload.php?id=142>
- Paechter C. (1998). *Educating the Other; Gender, Power and Schooling*. New York: Routledge Falmer
- Socialtjänstlagen, SoL 5 kap 11§, Lag (2007:225)
- Stukát S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Malmö: Studentlitteratur
- Svenska synonymordboken*. (2002) Gjövik: Nordstedts Ordbok
- Näringsdepartementet. (2003) *Uppföljning och utvärdering av Kvinnofridspropositionens myndighetsuppdrag ur ett könsmaktsperspektiv 2003:112* Stockholm: Nordstedts Juridik
- Västra Götalandsregionen. (2006) *Människor med funktionshinder*. Vänersborg: Cela Grafiska

Widerberg K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Malmö: Studentlitteratur
World Health Organization (2002) World report on violence and health

12 Bilaga 1 – enkäten

Projekt – om våld mot kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning

Varje år utsätts kvinnor för våld av någon de har/haft en relation med eller är beroende av i sin vardag. Projektet lyfter våld mot kvinnor generellt men sätter även fokus på de omsorgstagare som du möter i ditt arbete, då i första hand kvinnor med intellektuell funktionsnedsättning.

Här kommer frågor som vi skulle vilja att du besvarar anonymt.

Vi vill få en indikation på vilka förkunskaper som finns i ämnet – våld mot kvinnor och hur vår utbildning tas emot. Du kommer att få liknande frågor efter avslutad utbildning.

1. Kön:

- a. Kvinna
- b. Man

2. Ålder:

- a. - 25 år
- b. 25 - 49 år
- c. 50 - år

3. Utbildning

- a. Gymnasium
- b. Högskoleutbildning

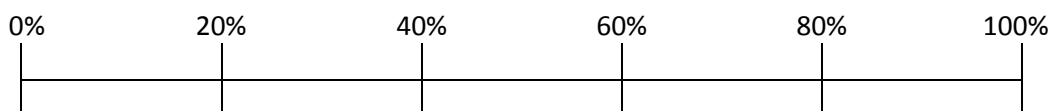
4. Vilka män tror du är våldsamma mot kvinnor och barn?

5. Vilka kvinnor tror du blir våldsutsatta?

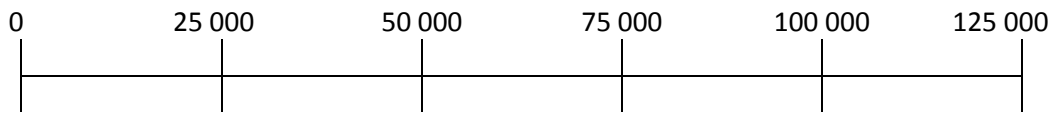
6. I vilka situationer är det okej att använda våld?

7. Hur många procent av de kvinnor som utsätts för misshandel tror du polisanmäler?

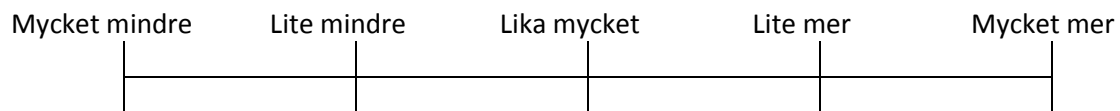
Sätt ett kryss på linjen

8. Om alla kvinnor som utsätts för misshandel anmälde, hur många anmälningar skulle det då bli per år? Sätt ett kryss på linjen

9. Hur våldsutsatta är kvinnor med en funktionsnedsättning jämfört med kvinnor generellt?

10. Vad är våld av följande påstående?

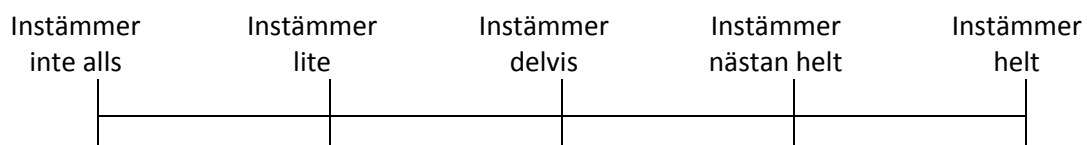
Du kan svara flera alternativ:

- a. Att inte hindra en person att få tillräckligt med mat
- b. Att ge felaktig eller för mycket medicin
- c. Att kasta något på en person
- d. Att knuffa någon
- e. Att ta stryptag på en person eller försöka kväva den
- f. Att banka en persons huvud mot något
- g. Att slå en person med knytnäve
- h. Att ringa oanständiga eller snuskiga telefonsamtal
- i. Att tvinga en person att visa sig naken för någon
- j. Att upprepa sexuella inviter trots att personen sagt nej
- k. Att blottat sig för en person
- l. Att få någon att känna sig illa till mods genom nedsättande kommentarer om personens kropp

11. Har du någon gång själv kommit i kontakt med en våldsutsatt kvinna?

- a. Nej
- b. Om ja,
 - o privat
 - o på jobbet
- c. Vet inte

12. Jag har tillräckligt med kunskap om våld mot kvinnor

13. Det är viktigt med kunskap om våld mot kvinnor när man arbetar inom området funktionshinder

Instämmer inte alls	Instämmer lite	Instämmer delvis	Instämmer nästan helt	Instämmer helt

14. Den kunskap du har idag om våldsutsatta kvinnor – varifrån har du fått den?

Kan svara flera alternativ.

- Egen erfarenhet?
 - Barn i en familj där pappa slog mamma
 - En som står mig nära har levt/lever med en våldsam partner
 - Jag har levt/lever med en partner som utsatte mig för våld
 - Jag har själv varit/är våldsam i min relation
- Kvinnojouren har informerat
- Grundutbildningen
- Vidareutbildningen
- På jobbet
- Läst böcker
- TV/Tidningar/Filmer
- Annat _____

15. Kan du som anställd anmäla till polisen om en omsorgstagare blir utsatt för våld?

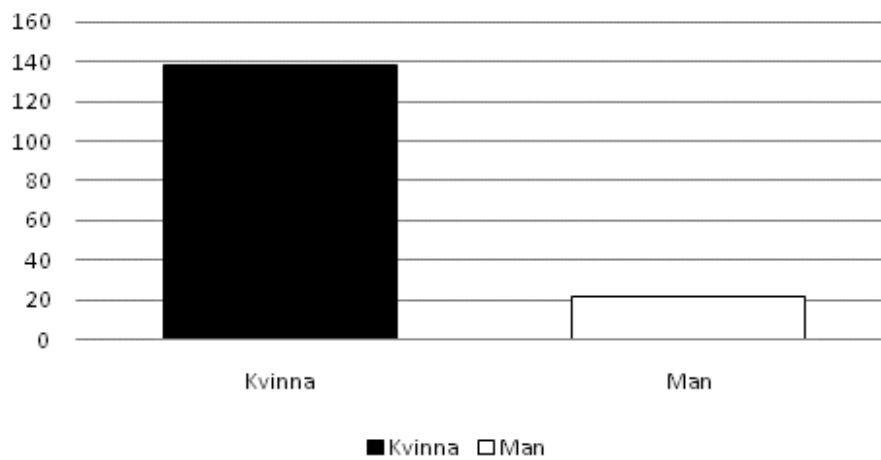
- Ja, Kommentar: _____
- Nej, Kommentar: _____
- Kanske, Kommentar: _____

Här kan du ta chansen att skriva till oss som satt ihop frågorna:

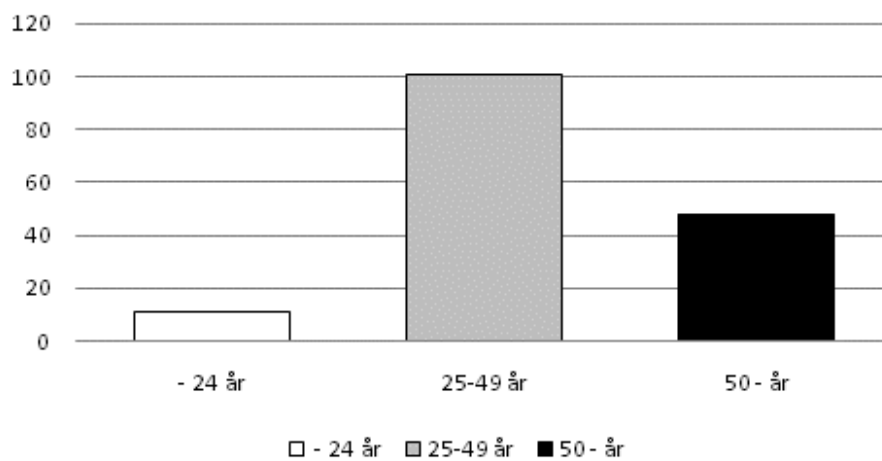
Tack för din medverkan!

13 Bilaga 2 – kön, ålder och utbildningsnivå

Kön, antal svarande 159

Ålder, antal svarande 160

Utbildning, antal svarande 150

